

KUNSTILUGU

Ly Lestberg

[tagasi](#)**Meie, laulurahvas**

Tanja Muravskaja näituse "Nemad, kes laulsid koos" ainetel

Minu lapsepõlvkodus puudus kooslaulmise traditsioon. Mõlemad vanaisad olid jäänud sõtta ja nii tuli vanaemadel oma lapsed üksi toita-katta-koolitada – ilmselt polnud neil ei aega ega tahtmist laulmisele mõelda. Aga laulupidudel käisime alati kogu perega ja need olid meie jaoks pidupäevad, milleks valmistuti nädalajagu ette.

Esimene mälu pilt pärineb 1969. aasta juubelilaulupeolt. Täpsemalt küll pungil täis number 5 bussist, mis meie kodu lähedalt Männikult otse Lauluväljakule viis. Esimest korda elus tuli mul see hirmipikk sõit seistes kangelaslikult vastu pidada, suurte inimeste ja õhupallide vahele pressituna, peaaegu lämbumise piiril. Aga ma ei virisenud. Sest kuigi olin kõigest neljane, tundsin vägagi selgelt, et midagi erilist on õhus – kõik, isegi peatustesse maha jäänud inimesed viskasid vihkamise asemel hoopis muhedalt nalja. Ma polnud kunagi varem nii palju ilusaid, vaid minu keeles rääkivaid inimesi niimoodi koos näinud.

Lauluväljakult mulle midagi väga konkreetset ei meenu, ilmselt on sealsed laulud segunenud kõigi järgnevate pidude omadega. Aga päris kindlasti tärkas just sel esimesel korral minus äratundmine, et meie, eestlased, oleme laulurahvas.

Alles 20 aastat hiljem, laulva revolutsiooni ajal sai mulle selgeks, et laulmine, see ongi meie rahva poliitika, meie ülim aade, meie tee oma sisemise tõe ja õnne juurde. Kuigi olin endiselt kehv kaasaulja, elasin loomulikult neile tormilistele sündmustele suurima innuga kaasa – kandsin rinnas sinimustvalget märki ja juubeldasin Lauluväljakul õnneüfoorias, ühena kolmesaja tuhandest. See äkitselt sülle kukkunud vabadus, mis koguni Euroopa ajaloo pöördepunktiks osutus, tundus mulle siiski natuke kahtlasena ka – natuke liiga ilusana, et sellesse lõpuni uskuda.

Täna, 20 aastat pärast laulvat revolutsiooni, ripuvad kaksteist selle ammuse aja kangelas üleelusuuruste paraadportreedena Vaal-galerii seintel. Väljapanek on osa Tanja Muravskaja magistriprojektist Eesti Kunstiakadeemias, kus ta juba ka ise tudengeid õpetab. Tanja ise sellest, tema jaoks nii ammusest ajast midagi väga otseselt isiklikku ei mäleta, ta on selleks liiga noor, pealegi Pärnus sündinud ja üles kasvanud. Seda enam soovib ta aga nüüd, vähemalt tagantjärelegi teada saada, mis siis ikkagi toimus. Teda huvitab, kuidas nende pöördeliste sündmuste juhid omavahel kokku said, kes nad on ja millest praegu unistavad. Tean, et Tanja on fotokunstnik, kes võtab elu ja loomingut äärmise tõsidusega. Selle näituse ettevalmistamiseks kulus tal terve aasta.

Fotodelt tuvastan küll kohe, kes keegi on, kuid pole samas sugugi kindel, kas need on ikka samad inimesed, keda mina olen tundnud-teadnud. Nende hoiak on uhke, välimus korrektne, aga nendes nägudes on midagi, mis mõjub erakordselt võõristavalt, lausa ärevust tekitavalt. Inimesed fotodel oleksid justkui pärit kusagilt ajaloosügaviku kõige tumedamatest kihistustest. Nad on pildile püütud umbes samasuguse ükskõikse erapooletusega, nagu vangivalvur kohtleb oma hoolealuseid. Uuritavate näod oleksid nagu skänneri all ühtlaselt läbi valgustatud nii, et päevavalgele ilmuksid ka olematud kortsud, nahadefektid, kurrud ja karvakesed. Silmad aga tähelepanu ei kõida – need asetsevad küll kahe valgustäpi sätas, on otse kaamerasse püütud, kuid kõigi pilgud mõjuvad ühtviisi mittemidagiütlevalt, nagu kalal. Ühesõnaga, nende nägude järgi on väga raske leida jälgi mis tahes emotsioonist, rääkimata siis koos läbielatud kooslaulmisrõõmusest. Aga nad nagu mäletaksid midagi. Need on nagu isikut tõendavate dokumendifotode suurendused, mis osa toimikust, mil nimeks "Nemad, kes laulsid koos". Imelik.

Alles nüüd, siin, nende fotode ees kogen esimest korda omal nahal, mis tunne on, kui kunst minu rahvuslikku eneseväarikust riivab. Olin näituse kontseptsioonist ammu teadlik, teema tundus lausa kadestamisväärsest huvitav ja selle tõttu olin jõudnud mõttes läbi mängida kõikvõimalikud erinevad vaatenurgad, kuidas ise teemale läheneksin. Ootasin põnevusega. Neid pilte nähes asusin aga eneselegi ootamatult ja automaatselt kaitsepositsioonile – tundes järsku ühtviisi südamest kaasa neile kõigile kaheteistkümnemale, süüta kannatanule.

Kuidas küll ometi nii võib? Olen korraga häiritud, nagu tavainimene mõnel kaasaegse kunsti näitusel. Need on ju meie oma rahvusriigi alustalad, laulva revolutsiooni eestvedajad!

Aga mina ise? Mina olen ju fotoprofessionaal, kes on kursis palju küünilisemate kujutamistrateegiatega nippidega ja ei tohiks end lasta millestki sellisest kõigutada. Aga võta näpust, seekord olen lasknud end oma noorel kolleegil täiega lõksu meelitada. Olen tõsimeelselt asetunud positsiooni, kus vaatan tõttu oma vananevate rahvuskangelastega ja mul hakkab õudne – just nagu ma ei teaks, et foto ei taga iialgi vahetat ligipääsu tegelikkusele, vaid loob sellest illusiooni ehk kujutluse, millel ei pruugi olla tõega midagi ühist. Kuidas siis äkki

nii, et olen tõemeeli samastunud piltide peal olijatega – olen samamoodi üks neist surmamõistetuid, kellele alles nüüd, tagantjärele, aga lõplikult on kohale jõudnud arusaam, et jah, see meie laul on lauldud? See on minevik, mis on olevikuga lõpetatud. Igaveseks. Ja pole midagi parata, tuleb leppida, oma saatusele uhkelt vastu astuda, oma elupäevad kuidagi lõpuni ära elada.

Kui ma lapsena vanematega juubelilaulupeole sõitsin, ei osanud ma loomulikult millegi nii keerulise ja sünge peale tulla. Teadsin, et kunagi oli olnud Esimene maailmasõda, siis Suur Isamaasõda, ise olin aga sajabrotsendiliselt õitsva rahuaja laps. Minu jaoks olid kõik sõjad ja revolutsioonid ja küüditamised toimunud kusagil määratlematus enneminevikus. Ainukeseks päriselt sõjas käinud elus inimeseks, keda isiklikult teadsin, oli meie naabrimees. Muidu ei pannud teda eriti tähele, aga kord aastas, üheksandal mail, kohe pärast võiduparaadi, kogunes tema aeda kamp ordenitega ehitud sõjaveterane. Siis võis olla kindel, et kuni järgmise päeva koidikuni kostab naaberaiast vahelduva eduga nii akordionit kui kakskeelset rindelaulude joru. Mu vanemad suhtusid sellisesse iga-aastasesse lärmi muidugi teatava häiritusega, aga talusid. Minule aga melu naabrite juures isegi täitsa meeldis – olin õnnelik, et vähemalt kordki aastas meie lähemas ümbruskonnas keegi ka laulab, on lõbus, oskab elust mõnu tunda. Kahju, et minul pole sellist vanaisa, mõtlesin vahel.

Tegelikult alles nüüd olen hakanud mõistma, et sündisin kõigest 20 aastat pärast Teist maailmasõda – mis on ju täpselt sama pikk ajavahemik, mis lahutab meid praegu laulvast revolutsioonist, sellest meie viimasest, plahvatuslikust, kuid seekord veretust üleminekust ühelt riigikorralt teisele. Lõpuks ometi peaksime olema vabad, iseseisvad ja õnnelikud. Aga kust siis tulevad sellised pildid nagu praegu Vaal-galerii seintel? Kas nad siis ongi sellised, need meile olematu vabaduse kätte laulnud rahvavägede endised juhid, meie väljasurnud rahva veel elus eliit?

Küsin sedasama ka Tanjalt, üsna otse ja häiritult. Minu suureks üllatuseks selgub, et näitus on kantud täpselt just täpselt samast südamevalust. Nimelt tahab ka Tanja oma piltide kaudu teada saada, kes on süüdi selles, et tema sünnimaa kultuur on kaotamas oma algupära. Ta ei mõista, miks on eestlased omal maal, just nagu mõni vähemusrahvus, ise alla surunud oma keele ja kombed ning on seeläbi kaotamas oma identiteeti – muutunud sellisteks nagu kõik teised igal pool mujal. Ideaalis sooviks Tanja näha palju konstruktiivsemat, sisulist liikumist suurema rahvuluse suunas, sest kardab, et muidu võibki see, mis on vaid eestlastele olemuslikult nii ainuomane sulanduda üheks korrektseks mittemidagiütlevaks projektipõhiseks multikultuuriks, mil nimeks Eesti.

Kunstniku mõtteks oli konstrueerida peegel, mille läbi vaataja sügavamalt endasse vaadata saaks. Tööd on teostatud perfektselt, läbi mõeldud viimse detailini nii sisult kui vormilt – seda kuni tühjal rõdul asetsevale mikrofonile projitseeritud kalgi valgusvihuni. Vaatajaid on aga vähe, keegi ei kirjuta, isegi kunstnikke endid see näitus eriti ei huvita ja rahvusvaheliste biennaalide kuraatoritele nii kitsalt Eesti-sisene asi korda ei lähe. Nagu tabu, kodeeritud salasõnum, kuid kellele?

=